

Valsts izglītības
attīstības aģentūra

Aija Freimane: Vienīgā dizaina konteksta pētniece Latvijā – pēcdoktorante, kas ar drosmi pārstāv sevi pasaulē

Publicēts: 20.06.2021.

Dr. art. Aija Freimane īstenoja savu pēcdoktorantūras pētījumu Latvijas Mākslas akadēmijā Pēcdoktorantūras atbalsta programmas 1. atlases kārtā. Lai arī Aijas pētījuma tēma “Dizaina sociāli ekonomiskās ietekmes identifikācijas sistēma zināšanu intensīvas ekonomikas transformācijai Latvijā” izklausās sarežģīta un nesaprotama, pētījumā vispirms Aija meklēja atbildes uz tik zināmo teicienu “dizains pievieno vērtību”. Turklāt ir jāņem vērā fakts, ka jebkuras dizaina formas lietotājs ir cilvēks un tas, kādā veidā un kā dizains rada un pievieno vērtību, līdz šim bija neskaidrs. Pētījuma pamatā bija Aijas interese par mijiedarbību starp iesaistītajām pusēm – dizaina nozari, tautsaimniecību, publisko sektoru un gala lietotāju – cilvēku.

Pētīt dizainu un tā pievienoto vērtību

Pētījuma ietvaros tika sasniegti četri galvenie rezultāti, kas atzīti par starptautiska līmeņa inovācijām dizaina nozarē. Kā viens no pētījuma rezultātiem ir izstrādātā dizaina definīcija. Proti, dizains definē patiesu vajadzību un tā rezultāts rada labsajūtu cilvēkam – produktu, pakalpojumu, sistēmu vai stratēģiju lietotājam (*Design is a method of identifying a real need and provides solutions that result in happiness and satisfaction*). Šādā dizaina izpratnē tiek pateikts dizaina mērķis, kāpēc kas būtu jārada, un tas, ka dizains rada risinājumus un ka dizaina risinājumam būtu jādarbojas, lai mēs katrs justos labi, apmierināti un mūsu sadzīve - cilvēku veidotā vide - būtu mums atbalstoša. Aija nodefinēja trīskāršo dizaina procesu (*Triple design process*), kas nozīmē, ka dizaina izstrādes principi iekļauj gan dizaina, gan *lean* un *agile* metodes, kā arī pieļauj, ka dizaina risinājumi var būt vairāk kā viens gala rezultāts, tai skaitā dizaina rezultāts var būt jau dizaina izstrādes sākumposmā.

Tāpat tika izstrādāta dizaina izmantošanas pašvērtējuma matrica, iekļaujot jautājumus, kuri līdz šim netika atspoguļoti daudzveidīgās dizaina pašvērtējuma matricās, taču skaidri parāda dizaina klātesamību produkta vai pakalpojuma izstrādes procesā. Aija apraksta izstrādāto matricu: “Atbildot uz konkrētiem jautājumiem, uzņēmēji vai publisko pakalpojumu sniedzēji var pārliecināties, vai un kādā pakāpē dizains ir iekļauts risinājuma izstrādē kā ārējo datu un vides analītiski kontekstuāla analīze, lietotāju analīze, produktu vai pakalpojumu izstrādes un ietekmes analīze, kādu vērtību risinājums rada, kā arī iekļauti uzņēmuma dizaina kapacitātes izvērtēšanas aspekti.”

🔗 Kā galveno savu pētījuma jauninājumu un vērtību Aija uzsver “definētos dizaina vērtības kritērijus, kas pasaka, kādā veidā produkti un pakalpojumi pievieno vērtību tieši cilvēkam ikdienas produktu un pakalpojumu lietošanā, radot apmierinātību un emocionālo pieķeršanos.”

Aija veica pētījumu, analizējot piecas paaudzes un četras sociālekonomiskās klašu grupas. Pētījuma rezultāti uzrādīja, ka visas paaudzes un dažādu sociālekonomisko klašu grupas, izņemot trīs augstāko sociālekonomisko klašu grupas, uztver dizaina pievienoto vērtību vienādi, tikai atšķirīgās prioritātēs. Produktu kritēriji – ērts, noderīgs, drošs, ilgstošs, estētisks un personīgs, bet pakalpojumu kritēriji – saprotams, pieejams, uztverams, drošs, savlaicīgs un pieredzams – ir tie, kas ikdienā rada dizaina pievienoto vērtību cilvēkam. Pētījuma ietvaros Aijai sanāca notestēt pētījuma rezultātus ekstremālos ārējās vides apstākļos (*Covid-19* pandēmijas laikā), un pierādīt, ka dizaina vērtība ir saistīta ar ārējiem un subjektīviem faktoriem, kontekstā ar vērtību teoriju. Līdz ar to, dizains pievieno vērtību nosacītos ārējos apstākļos un nosacīti subjektīvi individuāli. Definētie kritēriji palīdzēs izstrādāt produktus un pakalpojumus, lai uzņēmēji un pakalpojumu sniedzēji jau no produktu, pakalpojumu dizaina izstrādes sākumposma domātu par to, kāds labums un ieguvums būs cilvēkam. Aija atklāj, ka aiz kadra palika vēl daudzi citi secinājumi un atklājumi, kuri referēti starptautiskās konferencēs un atklāti pētījuma lielajā zinātniskajā pārskatā. Pēcdoktorantūras pētījuma rezultātu kopsavilkums 2021. gadā saņēma prestižo [A/Design&Competition Iron Award](#), kategorijā “*Meta, Strategic and Service Design*”.

“Latvijas dizaina pētniecība ir starptautiski konkurētspējīga”

Kā galvenos sasniegumus personīgās zinātniskās karjeras izaugsmē Aija uzsver to apziņu un atzišanu, ka “Latvijas dizaina pētniecība ir starptautiski konkurētspējīga”. Aija apraksta savus ieguvumus šādi:

👉 [Pēcdoktorantūras pētījuma laikā] esmu ieguvusi profesionālu pašapziņu, apguvusi jaunas prasmes un zināšanas, esmu iesaistījies piecos starptautiskos dažādu reģionu dizaina profesionāļu tīklos, no kuriem trīs ir jauni. Un protams, Dublina, Londona, Vīne, Pēterburga, Ņujorka, Bogota, Berlīne, Lisabona man vienmēr saistīsies ar pēcdoktorantūras pētījumu.

Tajā pašā laikā pēcdoktorantūras pētījums ir projekts ar sākumu un beigām. Proti, no vienas puses tas noteiktā laika periodā ļauj apzināties konkurētspēju pasaulē, taču no otras, tad, kad tas beidzas, jāatgriežas realitātē ar mazu augstskolas docētāja atalgojumu. Aija iesaka katram pēcdoktorantam jau savlaicīgi risināt finansiālo aspektu, kas saistās ar viena projekta beigām, un cita nesākšanos. Kā atzīst Aija: “Tas, protams, nav viegli, jeb praktiski neiespējami, jo pēcdoktorantūras laikā gan jāraksta publikācijas, gan jāveic pētījums.”

Vēlme turpināt dizaina sociālekonomiskās ietekmes pētījumu

Aija vēlas turpināt pētījumu, to paplašinot kā dizaina sociālekonomiskās ietekmes universālo indikatoru izstrādi Eiropas Savienības valstu kultūras naratīvos balstītos secinājumos, savukārt trešajā pētījuma posmā vēlētos noteikt uztvertās dizaina vērtības visā pasaulē.

Aija atzīst: “Pēcdoktorantūras pētījums man deva sajūtu, ka es varu būt īpaša, ne tikai Latvijā, kur pašlaik esmu vienīgā dizaina konteksta pētniece ar doktora zinātnisko grādu un pēcdoktorantūras pieredzi, bet arī drosmi piedāvāt sevi pasaulē.”

👉 Aijas drosmē ir atmaksājusies: “Esmu izturējusi starptautisku konkursu un turpmākos gadus būšu Dizaina menedžmenta lektore un dizaina pētniece Dublinas Tehnoloģiju universitātē ([Technological University Dublin](#)), tās Mākslas un tūrisma koledžā ([College of Arts & Tourism](#)) un Dublinas radošās mākslas skolā ([Dublin School of Creative Arts](#)).”

<https://www.viaa.gov.lv/lv/aija-freimane-vieniga-dizaina-konteksta-petniece-latvija-pecdoktorante-kas-ar-drosmi-parstav-sevi-pasaule>